

RAUTALAMMIN KUNTA
TARKASTUSLAUTAKUNTA

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2024

Sisällysluettelo

1	Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta.....	3
1.1	Tehtävät ja kokoonpano.....	3
1.2	Tilintarkastuksen järjestäminen.....	4
2	Tavoitteiden toteutumisen arviointi.....	6
2.1	Kuntastrategia 2022–2025.....	6
2.2	Toiminnan ja talouden tavoitteet.....	6
2.2.1	Yleishallinto.....	6
2.2.2	Elinkeinotoimi.....	7
2.2.3	Sivistystoimi.....	8
2.2.4	Tekninen toimi ja vesihuolto.....	11
2.2.5	Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista.....	13
2.3	Kunnan talous.....	14
2.3.1	Kokonaistalouden tarkastelu.....	14
2.3.2	Talouden keskeiset tunnusluvut.....	15
2.3.3	Talouden tasapaino.....	16
3	Rautalammin kuntakonsernin toiminta.....	16
3.1	Konsernin toiminta vuonna 2024.....	16
3.2	Konsernivalvonta.....	17
3.3	Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista.....	17
4	Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle.....	19

1 Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta

1.1 Tehtävät ja kokoonpano

Kunnanvaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa valtuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Valtuustolle arviointikertomusta koskevan esityksen yhteydessä tarkastuslautakunta yksilöi ne asiat, joissa kunnanhallitusta kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi ja joista kunnanhallituksen on annettava valtuustolle selvitys. Vuosittain laadittavassa arviointikertomuksessa korostuvat tarkastusvuoden aikana lautakunnassa käsitellyt asiat.

Lautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisia pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista. Tarkastuslautakunnan toiminta on riippumatonta toimivasta johdosta. Tarkastuslautakunnan tehtävässä korostuu kunnan toimintojen, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Tilintarkastajan tehtävät liittyvät puolestaan laillisuusvalvontaan.

Tarkastuslautakunnan suorittaman arvioinnin tulokset raportoidaan kunnanvaltuustolle osoitetussa arviointikertomuksessa sekä mahdollisissa väliraporteissa. Tarkastuslautakunnan tehtävistä on säädetty kuntalain 121 §:ssä ja kunnan hallintosäännössä.

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- 6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Kunnan hallintosäännön 68 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on lisäksi:

- 1) seurattava tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista sekä muutoinkin seurattava tilintarkastajan tehtävien suorittamista ja tehtävä tarpeen mukaan esityksiä tilintarkastuksen kehittämiseksi,
- 2) huolehdittava siitä, että tilintarkastusta varten on tarpeelliset voimavarat, jotka mahdollistavat tilintarkastuksen suorittamisen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa,
- 3) tehtävä aloitteita ja esityksiä lautakunnan, tilintarkastajan ja sisäisen valvonnan tehtävien yhteensovittamisesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Hallintosäännön mukaan ennen arviointikertomuksen antamista tarkastuslautakunta voi antaa valtuustolle tarpeelliseksi katsomiaan selvityksiä ja raportoi valtuustolle merkittävistä havainnosta myös tilikauden aikana.

Kunnanvaltuuston toimikaudeksi 2021–2024 valitsemina tarkastuslautakunnan jäsenenä ja varajäsenenä ovat toimineet vuonna 2024 seuraavat henkilöt:

Jäsen

Raimo Kemppainen
(Hannu Korhonen 22.2.2022 saakka)

Assi Mensonen

Ulla Möller

Päivi Eklund

Jarmo Karjalainen

Varajäsen

Minja-Riina Kuikka
(Tytti Mård 4.4.2023 saakka)

Hanna Kosonen

Anne Mertala

Unto Siikström

Jouni Juhala

Arviointitoiminta

Tarkastuslautakunta on kokouksessaan 21.9.2021 hyväksynyt koko toimikautensa 2021–2024 arviointisuunnitelman. Tarkastuslautakunta on vuoden 2024 aikana käynyt läpi kunnan keskeisimmät toiminnot siten, että eri lautakuntien alainen toiminta on jaettu painopistealueiksi tarkastuslautakunnan eri toimintavuosille. Työohjelmassa on määritelty kokouksittain arviointikohteet ja arviointimenetelmät.

Tarkastuslautakunta on kokoontunut vuoden 2024 arvioniin liittyen vuoden 2024 aikana 3 kertaa ja vuoden 2025 aikana kuusi (6) kertaa.

Lautakunnassa ovat työohjelman mukaisesti olleet kuultavina kunnanjohtaja Anu Sepponen, hallintojohtaja Merja Koivula-Laukka, tekninen johtaja Ari Lindgren, sivistys-hyvinvointijohtaja Matti Vääntinen, lukion rehtori Mari Pirkkala, Matti Lohen koulun rehtori Juho Pahajoki, elinkeinoasiantuntija Tuomo Vähäsarja, kunnanhallituksen puheenjohtaja Matti Kärkkäinen, kunnanvaltuuston puheenjohtaja Sari Hintikka-Varis, tytäryhtiöiden Rautalammin Kehitys Oy, Rautalammin Asunnonhankinta Oy:n ja Kiinteistö Oy Oikarilan edustajat. Lisäksi lautakunta on kuullut henkilöstöjärjestöjen (OAJ, Jyty, JuKo ja JHL) luottamushenkilöitä. Kuultavat henkilöt ovat kertoneet tarkastuslautakunnalle alaisensa toiminnan ajankohtaisista ja keskeisistä asioista sekä talousarvion 2024 toteumasta.

Arviointikertomuksen laatimista varten lautakunta on tutustunut vuoden 2024 talousarvioon, kunnanhallituksen allekirjoittamaan vuoden 2024 tilinpäätökseen. Tarkastuslautakunnan jäsenet ovat seuranneet kunnan toimielinten päätöksentekoa pöytäkirjojen avulla ja tekemällä muita havaintoja kunnan toiminnasta ja taloudesta. Tilintarkastuskertomuksen lisäksi tarkastuslautakunta on perehtynyt tilintarkastajan tilivuotta 2024 koskeviin tarkastusraportteihin.

Arviointi perustuu lautakunnan kuulemisissa saamiin tietoihin ja tehtyihin havaintoihin, tilintarkastajan raportteihin, toimintakertomustietoihin ja muihin kunnan asiakirja-aineistoihin. Lähteinä käytetään lisäksi valtakunnallisia vertailuja.

Tarkastuslautakunta on kokouksessaan 29.1.2025 § 7 käsitellyt kunnanhallituksen ja lautakuntien antamat selvitykset kunnanvaltuustolle (KV 12.11.2024 § 72) vuoden 2023 arviointikertomukseen.

Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunta valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset kunnanvaltuustolle tiedoksi vuosittain. Tarkastuslautakunta on vuoden 2024 aikana käsitellyt sidonnaisuusilmoituksia kokouksessaan 26.9.2024 § 37.

1.2 Tilintarkastuksen järjestäminen

Tarkastuslautakunta on kilpailuttanut Rautalammin kunnan tilikausien 2021–2024 tilintarkastuspalvelut keväällä 2021. Kunnanvaltuusto on valinnut kunnan tilintarkastajaksi BDO Auditor Oy:n. Kunnan vastuunalaisena tilintarkastajana on ollut JHT, KHT Heidi Rimpilä 27.4.2022 saakka, KHT, JHT Jarmo Raati 28.4.2022 – 18.9.2024 ja JHT Lilja Koskelo 19.9.2024 alkaen.

Tilintarkastajasta on säännelty kuntalain 122–125 §:ssä muun muassa seuraavaa:

- Tilintarkastaja toimii tehtävässään virkavastuulla. Tilintarkastusyhteisö voidaan valita kerrallaan enintään kuuden tilikauden hallinnon ja talouden tarkastamista varten. Kunnan tytäryhteisöjen

tilintarkastajaksi on valittava kunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä.

- Tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman ja riittävän laajan tilintarkastuksen toimittamiseen ja tilintarkastajan on toukokuun loppuun mennessä tarkastettava julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös.
- Tilintarkastajan tulee noudattaa valtuuston ja tarkastuslautakunnan antamia ohjeita, jolleivät ne ole ristiriidassa lain, hallintosäännön tai julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan kanssa. Havaitsemistaan olennaisista epäkohdista tilintarkastajan on ilmoitettava viipymättä kunnanhallitukselle annettavassa tilintarkastuspöytäkirjassa, joka annetaan tiedoksi tarkastuslautakunnalle.
- Tilintarkastajan on annettava valtuustolle kultakin tilikaudelta kertomus, jossa esitetään tarkastuksen tulokset. Kertomuksessa on myös esitettävä, onko tilinpäätös hyväksyttävä ja voidaanko toimielimien jäsenille ja johtaville viranhaltijoille (tilivelvollinen) myöntää vastuuvapaus.
- Jos tilintarkastaja havaitsee, että kunnan hallintoa ja taloutta on hoidettu vastoin lakia tai valtuuston päätöksiä, eikä virhe tai aiheutunut vahinko ole vähäinen, tilintarkastuskertomuksessa on tehtävä asiasta tilivelvolliseen kohdistuva muistutus. Muistutusta ei voi kohdistaa valtuustoon.
- Tarkastuslautakunnan on hankittava tilintarkastuskertomuksessa tehdystä muistutuksesta asianomaisen selvitys sekä kunnanhallituksen lausunto. Valtuusto päättää toimenpiteistä, joihin tarkastuslautakunnan valmistelu, tilintarkastuskertomus ja siinä tehty muistutus antavat aihetta. Hyväksyessään tilinpäätöksen valtuusto päättää vastuuvapaudesta tilivelvollisille.

Tilintarkastaja on antanut tilivuoden 2024 väliraportin 17.12.2024 ja loppuraportin 26.5.2025. Tilintarkastuksen työn lähtökohtana on kunnan toimintaan liittyvät olennaiset riskit. Riskikartoituksen avulla määritellään tarkastuksen painopistealueet. Tarkastussuunnitelman ja vuotuisten työohjelmien käsittelyn yhteydessä tarkastuslautakunta arvioi myös tarkastukseen käytössä olevien resurssien riittävyyttä.

Rautalammin kunnan tilintarkastuspalvelujen voimassa olevan hankintasopimuksen mukaan tilintarkastaja raportoi tarkastuslautakunnalle kahdesti vuodessa tilintarkastuksen etenemisestä ja tarkastuksen olennaisista havainnoista. Tarkastuslautakunta on saanut raportit sopimuksen mukaisesti.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN HUOMIOT TILINTARKASTUKSESTA

Tilintarkastaja on kohdistanut tarkastustoimenpiteitä olennaisiin prosesseihin (osto-, tuotto-, palkka- ja hankintaprosessit) sekä investointeihin ja hallinnon tarkastukseen. Lisäksi on tarkastettu valtionosuuksien perusteet.

Hallinnon osalta tilintarkastaja on käynyt läpi muun muassa valtuuston ja hallituksen pöytäkirjoja. Osana sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tarkastusta tilintarkastaja on kartoittanut tarkastuksen painopisteisiin liittyviä prosesseja ja käynyt läpi kunnan voimassa olevia sääntöjä.

Tilintarkastaja on muussa raportoinnissaan kiinnittänyt huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Konserniohje tulisi päivittää, nykyinen ohje on tullut voimaan 1.10.2018
- Tiliotteiden ja kirjanpidon, osto- ja myyntireskontran sekä palkka-ajojen ja kirjanpidon täsmäytysten dokumentointiin
- Vuokralaskutusten laskutuslistojen hyväksymiskäytännöt (kunnan viranhaltija ei hyväksy laskutuslistoja)
- Kunnan ja konsernitilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laadinnassa on suositeltavaa noudattaa Kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston yleisohjeita

Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastajan raportointiin yllä esitetyin osin ja suosittelee kiinnittämään huomiota raportoituihin havaintoihin.

Tarkastuslautakunta toteaa, että tilintarkastusyhteisö on toiminut lain ja annettujen ohjeiden mukaisesti.

Tarkastuslautakunta painottaa tarkkuutta ja huolellisuutta budjetin laatimisessa.

2 Tavoitteiden toteutumisen arviointi

2.1 Kuntastrategia 2022–2025

Rautalammin kunnanvaltuusto on hyväksynyt päivitetyn kuntastrategian vuosille 2022–2025 kokouksessaan 5.4.2022. Strategian mukaiset kunnan painopisteet ovat tasapainoinen kuntatalous, joustava työ ja asuminen, elinvoima sekä viestintä ja vuorovaikutteisuus. Kunnan visiona on, että Rautalampi on uudistuva, voimistuva ja hyvinvoiva kuntayhteisö, jonne palataan yhä uudelleen ja juurrutaan. Kunnan arvot ovat yhteisöllisyys, turvallisuus, avoimuus, hyvinvointi ja rohkeus.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTASTRATEGIAN TOTEUTTAMISESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että vuoden 2024 talousarvion laadinnassa on otettu huomioon kuntastrategia. Tavoiteasetannassa tulee jatkossakin kiinnittää huomiota siihen, että tavoitteet ovat sellaisia, jotka tähtäävät kunnan strategisten päämäärien saavuttamiseen.

Tarkastuslautakunta toteaa, että tavoiteasetannassa on huomioitu kuntastrategia 2022–2025. Myös jatkossa talousarviolaadinnassa on huomioitava kuntastrategiaan kirjatut tavoitteet.

2.2 Toiminnan ja talouden tavoitteet

Kunnan toiminnalle ja taloudelle asetettavista keskeisistä tavoitteista päättää kuntalain mukaan kunnanvaltuusto. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa. Talousarviossa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden vuositavoitteet.

Rautalammin kunnan vuoden 2024 talousarviossa on esitetty sitovat toiminnan tavoitteet osastoittain. Toimintakertomuksessa 2024 on esitetty toiminnan tavoitteiden toteutuminen. Arviointikertomuksessa on esitetty tarkastuslautakunnan näkökulmasta keskeisimmät talousarvion sitovat toiminnan tavoitteet ja niiden toteuma sekä talousarvion toimintakatteen toteuma. Arvio -sarakeessa on esitetty tarkastuslautakunnan arvio toiminnan tavoitteen toteumasta.

2.2.1 Yleishallinto

Toiminnan sitova tavoite	Toteuma	Arvio
18 Luottamushenkilöhallinto		
Kunnan talouden tasapaino, tasapainottamissuunnitelma, lainojen järjestely. (tasapainoinen kuntatalous)	Tilinpäätös on ylijäämäinen 545.503 euroa. Uutta lainaa ei ole nostettu vuosina 2022–2024.	●
Tulevaisuuden palvelurakenteen kehittäminen	On perehdytty TE-uudistuksen vaatimiin asioihin ja on toteutettu talouden tasapainottamista toteuttamalla YT-menettely. On vastattu kouluverkkoselvityksessä ilmenneisiin muutostarpeisiin (koulupäätökset). On osallistuttu aktiivisesti USO 7 ohjelmiin ja laadittu uusi elinvoimaohjelma.	●
Kuntalaisten osallisuuden lisääminen (Osbu tai Sitran hanke) (elinvoima, vuorovaikutteisuus)	Sitran kansalaispaneeli aloitti työskentelyn 21.3.2024 ja kuntalaispaneeli on saanut myönteistä palautetta	●
170 Yleishallinto		
Presidentin vaalin ja eurovaalin organisointi ja moitteeton läpivienti (demokratia)	Presidentin vaalien kaksi kierrosta ja Eurovaalin organisointi ja läpivienti toteutuivat hyvin (demokratia).	●
TE-uudistus, valmistautuminen (elinvoima)	TE-uudistukseen on valmistauduttu. Koulutuksen ja työllisyyden teemailta järjestettiin 1.2.2024.	●

Henkilöstöohjelman laadinta ja käyttöönotto (tasapainoinen kuntatalous, joustava työ).	Kesken	
180 Taloushallinto		
Toimivat taloushallinnon palvelut, uusi ohjelma tehokkaassa käytössä.	Tilanne korjaantui loppuvuodesta. Palveluntuottajat kilpailutettiin, uudeksi tilitoimistoksi valittiin Tilipalvelu Varanka Oy.	
Taloushallinnon toteutuminen oikein ja ajallaan päätöksenteon tueksi.	Keväällä oli isoja ongelmia, koska ei saatu luotettavaa ja oikea-aikaista taloustietoa (Kuntalaskenta). Tilannetta korjattiin kunnan omilla ja palveluntuottajan toimilla.	
Tietoturvan päivitys, henkilöstön koulutus.	Tietoturvalisenssit on uusittu ja koulutusohjelmat kartoitettu. On hankittu Digiturvamalli-työkalu ja yhteistyöneuvotteluja Savon ICT:n kanssa on käyty.	
1120 Työllistämistukityöt		
Tavoitteena estää työttömien työnhakijoiden määrän kasvu ja työttömyyden pitkittyminen	Työttömien määrä kasvoi, mutta samanaikaisesti vaikeimmin työllistyvien pitkäaikaistyöttömien määrä väheni. Työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset laskivat.	
Edistää työnhakijoiden ja työnantajien kohtaamista	Yhteistyö paikallisten yrittäjien, hankkeiden (SavoGrow Mutkatonta kotoutumista, HUMAK, Savonia Mieliteko-hanke) ja lähialueen oppilaitosten kanssa toteutui	
TE- uudistukseen valmistautuminen yhteistyössä Kuopion työllisyysalueen ja paikallisen yritystoiminnan kanssa.	TE-uudistukseen valmistautuminen ja alueellinen yhteistyö oli tiivistä	

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA2024	TP 2024	Ero	Kommentit
Luottamushenkilöhallinto	-414	-354	-60	Luottamushenkilöhallinnon toimintakate alitti talousarvion 60 teur.
Yleishallinto	-474	-386	-88	Yleishallinnon toimintakate alitti talousarvion 32 teur.
Taloushallinto	-509	-583	-73	Taloushallinnon toimintakate ylitti talousarvion 73 t€.

Yleishallinnon alaisten toimintojen ulkoinen toimintakate on taloushallinnon toimialueen osalta ylittänyt talousarvion -73 teur, johtuen taloushallintopalveluiden ongelmista, jotka saatu ratkaistua tilitoimiston vaihdolla loppuvuodesta.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että taloushallinnon palveluiden laatu on parantunut uuden palveluntuottajan aloitettua tehtävässään.

2.2.2 Elinkeinotoimi

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
26 Elinkeinotoimi		
Toiminnan kuvaus: Toimialan tehtävänä on kuntakonsernin elinvoimaan, yritys- ja elinkeinoelämän kehittämiseen ja toimintaedellytysten luomiseen sekä työllisyyden edistämiseen liittyvät asiat.		
Yrityspalveluiden tuottaminen tehokkaina lähipalveluina.	Elinkeinopalveluiden kysyntä oli vilkasta koko vuoden. Yritysten kehityshankkeita ja uusia työpaikkoja syntyi	

Asumisen ja elinvoiman edistäminen Rautalammin kunnassa (Kuntastrategia)	yli tavoitteiden. Uusia yrityksiä syntyi vähemmän kuin aiemmin ja rakentaminen oli hiljaista. Tonttikysyntää oli, mutta hintoja pidettiin korkeana; tonttihinnat arvioitu uudelleen. Toholahden infrahanke ja S-Marketin rakennusprojektit käynnistyivät.	
Elinvoimaohjelman laadinta vuoden 2024 alkupuoliskolla.	Uusi elinvoimaohjelma valmistui 2024 vuoden lopussa.	●
Työvoiman saatavuuden ja ammatillisten koulutusmahdollisuuksien kehittäminen (Kuntastrategia)	Työvoiman saatavuudessa ei ollut ongelmia. SavoGrown alueella järjestettiin mm. hoiva-avustaja ja lähihoitajakoulutusta, joissa mukana myös maahanmuuttajia.	●
270 Maaseututoimi		
Yritysten toimintaedellytyksiä vahvistaviin kehityshankkeisiin osallistuminen	Toteutunut tavoitteiden mukaisesti.	●
Henkilöstön koulutustarjonta tukee kehittämistoimintaa	Osaamistarpeeseen pystytty vastamaan	●
Palveluverkko vastaa kuntalaisten tarpeita; Sydän-Savon maaseutupalvelu toimii entistä tiiviimmin	Maatilataustaisen yritystoiminnan kehittämispalveluja kehitetty yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyö yli maakuntarajojen Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan kanssa tiivistynyt.	●
Lautakunnan asettamat tavoitteet 2024: - yhteistoiminta-alueen aktiivimaatilat 1505 - maksetut maataloustuet, 60 m€ - Maaseutuviranomaistehtävät - maatila/htv 167 €/aktiivimaatila 425 €/kasvulohko 16,84 - Maaseutuyritysten kehittäminen €/aktiivimaatila 107,5 €/maaseutualueen asukas 2,43	- aktiivimaatilat 1473 - maksetut maataloustuet 56 m€ - Maaseutuviranomaistehtävät - maatila/htv 161 €/aktiivimaatila 420 €/kasvulohko 18,12 - Maaseutuyritysten kehittäminen €/aktiivimaatila 83,19 €/maaseutualueen asukas 1,81	●

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2024	TP 2024	Ero	Kommentit
Elinkeinotoiminta	-254	-235	-18	Toimintakate alittui 18 teur
Maaseututoimi	-46	-47	1	Kustannukset ylittivät talousarvion 1 teur.

Elinkeinotoiminnan ja maaseututoimen alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet olennaisin osin talousarvion mukaisesti.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että elinvoimaohjelma on päivitetty vastaamaan kuntastrategiaa 2022–2025.
Tarkastuslautakunta painottaa, että kunnan tulee vaalia myönteistä yritysilmapiiriä ja tarjota yrityksille toimitiloja, tukipalveluita ja työvoimaa.

2.2.3 Sivistystoimi

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
404 Sivistys hallinto		
Verkostoperuskouluhankkeessa perusopetuksen toteutuksen suunnittelun edistäminen	Rahoituspäätös saatiin kesällä. Kumppanikunnat ovat sitoutuneet.	●
Hankehallinnoinnin järkevöittäminen	Hankehallinnointia on ohjeistettu ja luotu työkaluja hankkeiden seurantaan.	●

Vapaa-aikapalvelut - hyvinvointinäkökulman vahvistaminen	Avoimia, hyvinvointia edistäviä tilaisuuksia on järjestetty noin 100. Kansalaisopiston opintoseteliasiaa on pidetty esillä, mutta kansalaisopiston käytäntö ei ole muuttunut. Sen sijaan kunta liittyi Kaikukortti-järjestelmään	●
Joukkoliikenne - matkaketjuajattelun vahvistaminen	ELY:n suuntaan aktiivinen yhteydenpito; kesäajan liikenteen matkustajamäärä kasvoi noin 10 %, syyskauden matkustajamäärä noin 30 %.	●
410 Perusopetus		
Taloudellisesti ja toiminnallisesti kestävä perusopetuksen luominen.	Kouluverkko-prosessi on päätöksenteossa. YT-neuvottelut lukuvuotta 2025–2026 koskevista henkilöstömuutoksista. Hupa-hanke, valmistetaan tulevaisuuteen, jossa oppilasmäärät laskevat. Hankerahotuspäätös saatu kesällä 2024.	●
Henkilöstön jaksamisen tukeminen.	Henkilöstön jaksamista seurataan ja tuetaan puuttumalla ongelmiin mahdollisimman nopeasti. Perusopetus mukaan Mielen hyvinvoinnin ABC –prosessiin ja työterveyden kanssa on seurattu tilannetta. Lukuvuoden 2024–2025 aikana tarjotaan työnohjausta.	●
Jatketaan sitouttavaa kouluyhteistyötä kouluterveyskyselyn tulosten perusteella.	Matalalla kynnyksellä järjestettävät moniammatilliset oppilashuoltoryhmät etsivät perheen kanssa ratkaisuja koulunkäynnin ongelmiin. Tukena oppilashuoltohenkilöstö ja koulun henkilöstö. Koulun sitoutuminen on nostettu kehitystavoitteeksi Osaava tulevaisuus –hankkeessa.	●
420 Lukio		
Opiskelijamäärä vähintään 110 syksyllä 2024.	Toteutunut 104 oppilasta, tavoite alittui 6 opiskelijalla	●
Yhteistyön ylläpito ja lisääminen naapurilukioiden kanssa. Vähintään 15 yhteistä opintojaksoa.	Toteutunut lukumäärä 20 yhteistä opintojaksoa, tavoite ylittyi reilusti.	●
Uuden hyvinvointikyselyn tuloksien hyödyntäminen toiminnan suunnittelussa	Kysely teetetty ja käsitelty. Kehittämiskohteet valittu ja niitä kehitetty. Syksyn –24 kyselyn tulosten vienti kehityskohteiden kautta käytäntöön toteutetaan kevätlukukauden aikana.	●
440 Aikuiskoulutus		
Monipuolinen kurssitarjonta (liikunta, eri taiteenalojen kurseja, kädentaitoja ja kieliä).	Kurssit ovat toteutuneet suunnitellusti ja monialaisesti lähellä kuntalaisia.	●
Kurssimäärä supistuu enintään 10 %,	Kurssitarjonta kansalaisopistossa on monipuolinen, mutta opintosetelikäytäntö ei ole kehittynyt. Rautalammin kunta liittyi Kaikukortti-järjestelmään.	●
Konservatorion oppilasmäärä on vähintään 7	Konservatorion oppilasmäärä toteutui tavoitteen mukaisesti.	●
450 Joukkoliikenne		
Joukkoliikenteen tiedotuksen parantaminen	On koottu yhteysaikataulut Rautalampi – Suomi; aikataulustosta on tehty myös englanninkielinen versio. Aikataulutiedotusta on tehty sosiaalisessa mediassa.	●
Matkaketjuajattelun vahvistaminen	Aikataulutoiveet on välitetty ELY:lle matkaketjujen luomiseksi.	●
Liikennetarjonnan supistaminen vastaamaan talouden resursseja	Liikennettä on supistettu ELYn rahoituksen vuoksi. ELY myöntyi Rautalammin kunnan ehdottamaan kustannustenjakoon ajokaudelle 2024–2025: kustannukset ELY-liikenteestä laskevat 44 %.	●
453 Varhaiskasvatus		

Pedagoginen kehittäminen, johtajuus ja osallisuus	Varhaiskasvatussuunnitelmat 2024–2025 on laadittu ja varhaiskasvatuskeskustelut on pidetty.	●
Hyvinvoinnin edistäminen	Koko varhaiskasvatuksen yhteiset kokoontumiset ovat toteutuneet tammikuussa 2024 ja työhyvinvointiryhmä on kokoontunut marraskuussa 2024. Koulutusmahdollisuuksia on tarjottu ja koulutuksiin on osallistuttu.	●
Viestintä ja tiedottaminen	Sisäinen ja ulkoinen viestintä on toteutunut.	●
454 Esiopetus (Kirkonkylä ja Kerkonjoensuu)		
Pedagoginen kehittäminen, johtajuus ja osallisuus	Esiopetussuunnitelmat on laadittu kaudelle 2023–2024 ja 2024–2025. Oppilashuollon vuosisuunnitelma on päivitetty kaudelle 2024–2025. Tiimipalaverit ja lasten kokoukset ovat toteutuneet.	●
Hyvinvoinnin edistäminen	Koko varhaiskasvatuksen yhteiset kokoontumiset ovat toteutuneet tammikuussa 2024 ja työhyvinvointiryhmä on kokoontunut marraskuussa 2024. Koulutusmahdollisuuksia on tarjottu ja koulutuksiin on osallistuttu. Mielenhyvinvoinnin ensimmäinen tutustumiskoulutustapaaminen pedatiimissä toteutui.	●
Viestintä ja tiedottaminen	Sisäinen ja ulkoinen viestintä on toteutunut. Asiakastytyväisyyskysely toteutettu joulukuussa 2024, kyselyn voimassaoloa on jatkettu. Somesuunnitelma on laadittu.	●
460 Nuorisotoimi		
Vahvistaa nuorisovaltuuston ja päättäjien kanssa "nuva kummi" – toimintaa.	Nuva kummi toimintaa vahvistettiin syksyn 2024 aikana, mm. kummikahvien kautta	●
Nostaa esille aktiivisesti sekä kouluterveyskyselyn tuloksia että toimenpiteitä.	Nuorisotoimi on nostanut esiin kouluterveyskyselyn tuloksia ja toimenpiteitä esim. sosiaalisessa mediassa, erilaisissa työryhmissä, huoltajien ja nuorten yhteisissä tapahtumissa ja tiedotteissa Wilman kautta.	●
470 Liikuntatoimi		
Harrastamisen Suomen Mallin toteutumien	Hanke on toteutunut suunnitelman mukaisesti.	●
Monipuolisten liikuntapaikkojen turvaaminen ja tapahtumien toteutus: liikuntatoimi tukee järjestävyydellä vuosittain urheiluseuroja liikuntatoiminnan järjestämiseksi	Liikuntatoimi on tukenut järjestävyydellä urheiluseuroja suunnitelman mukaisesti.	●
480 Kirjasto		
Nykyistä Aurora -kirjastojärjestelmää ei enää kehitetä, joten Rutakko -kirjastot siirtyvät kevään 2024 aikana Quria -järjestelmään.	Rautalammin kirjasto siirtyi uuteen Quria -järjestelmään 29.5.2024.	●
Rautalammin kirjasto liittyy valtakunnalliseen e-kirjastoon. Kuntien yhteinen e- kirjasto antaa kaikille suomalaisille tasa-arvoisen mahdollisuuden käyttää kirjastojen digitaalisia sisältöjä, asuinkunnasta riippumatta.	Valtakunnalliseen e-kirjastoon kirjasto liittyi 23.4.2024.	●
490 Kulttuuritoimi		
Kulttuurikokemusten järjestäminen ja koordinoiminen eri väestöryhmien saavutettavaksi	Kunta on suunnitellut tapahtumia koko vuoden ajaksi. Keväällä painottuvat luennot, kesällä musiikki ja kulttuuritapahtumat ja syksyllä isoimpana pestuumarkkinat ja vanhustenviikko sekä koululaiskonserttikiertue	●

Kulttuurialan vaikuttavuuden ja elinvoiman parantaminen Rautalammillä ja Pohjois-Savossa	Kulttuuritapahtumissa on hyvin edustettuna savolaiset ja rautalammilaiset. Yhteistyötä tehdään erityisesti Suonenjoen ja Pohjois-Savon toimijoiden kanssa (Kulttuuri Itää -hanke). Suonenjoen kulttuurikoordinaattorin kanssa säännölliset tapaamiset, yhteiset tapahtumat (talkoopäivät) ja ilmoitukset.	●
Vuorovaikutteisuuden ja osallistamisen lisääminen (hyvinvointisuunnitelma)	On järjestetty useita keskustelu- ja kehittämistilaisuuksia alkuvuoden aikana. On ollut myös kysely Pohjois-Savon palveluverkkouudistuksesta kunnan toimesta.	●

Tarkastuslautakunta toteaa, että toiminnalliset tavoitteet ovat sivistystoimen osalta toteutuneet pääosin hyvin ja erityisesti kulttuuritoimi on järjestänyt monipuolisia tapahtumia.

Talouden tasapainottamistoimista sivistystoimen osalta merkittävin päätös vuonna 2024 on Kerkonkosken koulun lakkauttaminen.

Tarkastuslautakunta toteaa, että sivistystoimi on toteuttanut hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyviä toimia kokonaisvaltaisesti.

Tarkastuslautakunta painottaa uimahallin ja liikuntapaikkojen merkitystä kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja edistämisessä myös tulevaisuudessa.

Ulkoinen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2024	TP 2024	Ero	Kommentit
Sivistystoimi, hallinto	-98	-99	1	Toimintakate ylitti talousarvion 1 teur
Perusopetus	-2877	-2662	-215	Toimintakate alitti talousarvion -215 teur
Lukio	-963	-1002	39	Toimintakate ylitti talousarvion 39 teur
Aikuiskoulutus	-64	-80	15	Toimintakate ylitti talousarvion 15 teur
Joukkoliikenne	-38	-36	-2	Toimintakate alitti talousarvion 2 teur
Varhaiskasvatus	-1251	-1021	-229	Toimintakate alitti talousarvion -229 teur
Esiopetus	-149	-108	-41	Toimintakate alitti talousarvion -41 teur
Nuorisotoimi	-114	-94	-19	Toimintakate alitti talousarvion -19 teur
Liikuntatoimi	-133	-112	-22	Toimintakate alitti talousarvion -22 teur
Kirjasto	-222	-236	13	Toimintakate ylitti talousarvion 13 teur
Kulttuuri	-58	-50	-8	Toimintakate alitti talousarvion 8 teur

Talousarvion 2024 sitovien määrärahojen alitus perusopetuksen tehtäväalueella on 215 teur ja varhaiskasvatuksen tehtäväalueella 229 teur.

2.2.4 Tekninen toimi ja vesihuolto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
500 Hallinto		
Toimintatulot ovat vähintään talousarvion mukaiset.	Toimintatuotot toteutuivat 95 %:sti. Isoimman ero teki vesi- ja viemärimaksujen korotusten voimaantulo puolen vuoden kohdalla (arvio koko vuodelle).	●
Toimintamenot ovat enintään talousarvion mukaiset.	Toimintamenot toteutuivat 92 %:sti, säästöjä kertyi melko tasaisesti kaikkialta.	●
Henkilöstön hyvinvointi ja ammattitaidon ylläpito.	Koulutusmahdollisuutta lisättiin, kehityskeskustelut toteutuivat.	●

Toimen kehittäminen.	Uusia ohjelmistoja on otettu käyttöön ja työjärjestelyjä suoritettu.	●
510 Jätehuolto		
Kuinka Jätekkukko toteuttaa jätteiden kuljetuspalvelut, sekajätteen aluekeräys-pisteet ja Rinki-ekopisteitä täydentävät ekopisteet.	Toteutunut	●
Palvelutaso lajitteluasemille, vaarallisten jätteiden vastaanotolle sekä isokokoisten jätteiden ja isojen jäte-erien noutopalveluille.	Toteutunut.	●
Jätekukon toteuttama palveluneuvonta ja viestintä sekä jätehuoltoviranomaisen eli Savo-Pielisen jätelautakunnan tarjoamat viranomaispalvelut.	Toteutunut.	●
540 Kiinteistöt		
Kiinteistöhoiton mitoituksen mukainen kiinteistöhoito ja kunnossapito.	Toteutunut.	●
Metsänhoitosuunnitelman toteuttaminen	Toteutunut.	●
Energian ja kustannuksien säästö	Lämpöenergia ei toteutunut (liian iso tavoite), TA 3000 kWh, toteuma 3940 kWh	●
545 Ravintokeskus		
Terveyttä edistävien ruokavalintojen lisääminen ruokakasvatuksen keinoin kouluruokailussa. Mittarina kouluruokailukysely toteutetaan puolivuositain.	Ruokaraadin toiminta aloitettu ja oppilaita saatu mukaan palvelujen kehittämiseen. Kasvisruokakysely järjestetty ja tulosten käsittelyä ja ruokien valintaa ruokalistoilta jatketaan syksyllä. Kouluruokailukyselyn kysymyksiä uudistetaan seuraavaan kyselyyn.	●
Kouluruokailun kiinnostuksen lisääminen osallistamalla oppilaat palvelun kehittämiseen. Mittarina kysely oppilaille, toimintakerrat sekä kouluterveyskysely.	Ruokalistaa uudistettu toiveita huomioiden	●
Hävikkiruuan määrän pienentäminen.	Kasvisvarraspaja ja kouluruokakysely toteutettu syksyllä. Kasvisten esittelyä ja maistelua toteutettu oppilaille ja päiväkodin lapsille lounaiden yhteydessä. Hävikkiiviikkoon osallistuttu.	●
550 Varikko		
Työkoneet ja kalusto pidetään kunnossa.	Toteutunut. Traktorin + apulaitteiden korjaamistoimia normaalia enemmän.	●
Kunnan kuljetukset ja kunnossapidot koskien yleisiä alueita, vesihuoltoa, teiden ja katujen kunnossapitoa, pyritään hoitamaan pääasiassa omalla kalustolla.	Toteutunut	●
Kustannustehokkuus, palvelumaksujen tarkastus.	Toteutunut	●
560 Liikenneväylät		
Teissä ja päällysteissä ei liikenneturvallisuutta vaarantavia puutteita.	Toteutunut	●
Riittävä opastus	Toteutunut	●

Valaistuksen huollot ajoittain sekä kaapeloinnin muutokset. Liikenneturvallisuuden parantaminen.	Toteutunut	●
570 Maankäytön suunnittelu		
Kaavoitustilanteen tarkastelu ja kehittäminen.	Toteutunut ja jatkuu vuonna 2025 asemakaavoituksen päivitystyön kilpailutuksella.	●
Pienten kaavamuutosten nopea käsittely.	Toteutui.	●
580 Ympäristönsuojelu		
Lupien käsittelyajan minimoiminen (käsittelyaika < 90 pv).	Huomioitu, jos hakemuksen täydennysten/ selvitysten/lausuntojen/ kokousaikataulujen puitteissa mahdollista.	●
Voimassa olevien maa-aineslupien vuositarkastusten ajan tasalle saattaminen.	Pääosin ajan tasalla.	●
Vieraslajien leviämisen ehkäisemiseksi tehtävien toimenpiteiden suunnittelu.	Aloitettu, päätetty ottaa käyttöön kesällä 2025 Crowdsorsan vieraslajisovellus.	●
Pohjavesialueella olevien kiinteistöjen jätevesijärjestelmien kartoitus.	Siirretty vuodelle 2025.	●
590 Rakennusvalvonta		
Lupien käsittelyaika enintään 14 pv.	Toteutui osittain	●
Katselmusten määrä TA 95 kpl.	Toteutui osittain, Toteutuneet katselmukset 63 kpl.	●

Ulkoinen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2024	TP 2024	Ero	Kommentit
Tekninen lautakunta	-919	-808	-111	Toimintakate alitti talousarvion -111 teur.

Tarkastuslautakunta toteaa, että teknisen toimen toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ovat toteutuneet pääosin talousarvion mukaisesti. Rakennuskatselmusten määrä alitti arvioidun reilusti, mutta kaavoitus toteutui suunnitelman mukaan.

Talousarvion 2024 teknisen lautakunnan ulkoinen toimintakate alitti talousarvion -111 teur. Tulokertymä alitti talousarvion noin 105 teur, mutta myös kulut toteutuivat noin 217 teur talousarviossa arvoitua pienempänä.

2.2.5 Yhteenvedo toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO TOIMINNAN JA TALouden TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA
Tarkastuslautakunta toteaa, että talousarviossa asetetut toiminnan sitovat tavoitteet ovat selkeitä ja johdonmukaisia ja toimintakertomuksessa esitetyt toteumatiedot ovat selkeitä.
Toiminnalliset tavoitteet toteutuivat toimintakertomuksen perusteella kokonaisuutena tarkastellen melko hyvin vuonna 2024. Toimintakulut alittivat muutetun talousarvion noin 0,664 m€ ja toimintatuotot ylittivät muutetun talousarvion 0,350 m€.
Vuoden 2024 tulos oli ylijäämäinen 561.193,89 euroa ja edellisvuoden alijäämä oli -622.996,55 euroa. Talousarviossa 2024 oli ylijäämä arvioitu 11.243 euroksi, joten talousarvio toteutui arvoitua parempana. Talousarviossa 2024 taloussuunnitelmavuodet 2025 ja 2026 on arvioitu alijäämäisiksi noin 365.000–367.000 euroa. Vuoden 2025 talousarviossa vuosi 2025 on arvioitu ylijäämäiseksi 94.046,00 euroa, mutta vuodet 2026–2027 on arvioitu jäävän alijäämäisiksi (-429.913 euroa v. 2026 ja -112.996 euroa v. 2027).

Tarkastuslautakunta painottaa, että kuntastrategiaan 2022–2025 kirjattuja talouden tasapainottamistoimia tulee jatkaa ja pyrkiä pitämään kunnan talous vakaana.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että kunnan omavaraisuusaste on noussut tavoitetasoon 50 % ja konsernin omavaraisuusaste on parantunut vuodesta 2023 vuoteen 2024. Vuonna 2024 konsernin omavaraisuusaste on 49,5 % (tavoitetaso 50 %), kun se vuonna 2023 oli 40,4 %. Alle tavoitetasoon 50 % oleva omavaraisuus merkitsee velkarasitetta. Rautalammin kunnan vuoden 2023 omavaraisuusaste oli 45,8 % ja konsernin omavaraisuusaste on 40,1 %, eli molemmat tunnusluvut ovat kohentuneet vuonna 2024.

Maailmanpoliittinen tilanne voi aiheuttaa korkotason vaihtelua, johon tulee varautua.

Tarkastuslautakunta korostaa, että kunnan tulee arvioida kriittisesti investointitarpeita väestömäärän pienentyessä ja palvelutarpeen muuttuessa.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunta seuraa edelleen huolellisesti, kuinka talouden tasapainottamistoimenpiteet vaikuttavat kunnan talouteen ja reagoi tarvittaessa negatiiviseen kehitykseen.
- Kunnan talousarvion ja taloussuunnitelmavuosien 2025–2027 alijäämisiin suunnitelmavuosiin tulisi pystyä löytämään tasapainottamiskeinot kunnan toimintoja lamauttamatta.

2.3 Kunnan talous

2.3.1 Kokonaistalouden tarkastelu

Kunnan ulkoisen tuloslaskelman keskeiset luvut on esitetty alla olevassa taulukossa.

Ulk. tuloslaskelma, t€	Muutettu TA 2024	TP 2024	TP 2023	Poikkeama TA
Toimintatuotot	2.234	2.585	2.767	750
Toimintakulut	-11.551	-10.886	-11.628	-933
Toimintakate	-9.316	-8.301	-8.861	-183
Verotulot	6.900	7.016	7.128	251
Valtionosuudet	2.326	2.716	1.972	-14
Rahoitustuotot ja -kulut	330	437	248	-2
Vuosikate	240	1.867	487	52
Poistot ja arvonalentumiset	-931	-1.306	-1.110	-249
Satunnaiset erät	0	0	0	0
Tilikauden yli-/alijäämä	-690	561	-623	-197

Kunnan alkuperäisessä talousarviossa vuodelle 2024 arvioitiin, että kunnan tilikauden ylijäämäksi muodostuu 11.243 euroa ja muutetun talousarvion alijäämäksi oli arvioitu -690.557 euroa. Tilikauden 2024 tulos oli 561.193,89 euroa, eli talousarvio poikkeama oli 1.251.750 euroa.

Ylijäämään vaikuttivat muun muassa harkinnanvarainen valtionosuuserä, jota kunta sai 293.000 euroa sekä Vaalijalan kuntayhtymän ylijäämäpalautus noin 200.000 euroa.

Tarkastuslautakunta painottaa, että kuntataloudessa tarvitaan edelleen toimenpiteitä talouden tasapainon ylläpitämiseksi. Tilikauden 2024 vuosikate oli 1,8 m€ ja poistot 1,3 m€, joten vuosikatteella pystyttiin kattamaan poistot. Vuonna 2023 vuosikate ei kattanut poistoja. Kestävässä kuntataloudessa vuosikate kattaa poistot.

Talousarviossa tilikauden 2024 investointimenot ovat 690.000 € ja toteutuneet investointien nettomenot ovat 476.578 €, joka on noin 214.000 € talousarviota vähemmän. Suurimmat investoinnit vuonna 2024 olivat:

- Toholahden teollisuusalueen infran rakentaminen 142 t€. (TA 140 t€)
- As Oy Tiinarin piha-alue 73 t€. (TA 80 teur.)

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että Toholahden aluetta on kehitetty, mikä mahdollistaa uusien yritysten sijoittumisen kuntaan.

2.3.2 Talouden keskeiset tunnusluvut

Alla olevassa taulukossa on esitetty Rautalammin kunnan keskeiset tunnusluvut viimeiseltä neljältä vuodelta:

Rautalammin kunta	2024	2023	2022	2021
Tulorahoitus				
Toimintatuotot/ -kulut	23,75	23,8 %	10,5 %	11 %
Vuosikate % poistoista	142,96	35,38 %	131 %	102 %
Vuosikate/ asukas	635,61	133,91 €	603 €	339 €
Investointien tulorahoitus	391,8 %	99 %	438 %	160 %
Lainanhoitokate	1,19	0,33	0,89	0,62
Kassan riittävyys, pv	3	4	0	13
Omavaraisuusaste	50,0 %	45,8 %	42,8 %	38 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	86,1 %	100,7 %	50,9 %	64,6 %
Kertynyt ylijäämä/ asukas	1.422 €	1.234 €	1.430 €	1.258 €
Lainat/ asukas	2.895 €	3 446 €	3.830 €	5.417 €

Kunnan keskeiset tunnusluvut ovat parantuneet vuodesta 2023. Velkoja on saatu maksettua ja lainamäärä on pienentynyt, josta kertovat tunnusluvut omavaraisuusaste ja suhteellinen velkaantuneisuus. Omavaraisuusasteen tavoitetaso on yli 50 %, joka on saavutettu tilikautena 2024. Alle tavoitetasoon oleva omavaraisuusaste merkitsee merkittävää velkarasitetta. Suhteellinen velkaantuneisuus kertoo, kuinka paljon käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman maksamiseen – mitä pienempi tunnusluku on, sitä parempi mahdollisuus kunnalla/konsernilla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

Tilikaudella 2024 vuosikate riitti kattamaan poistot, joten vuosikate parani olennaisesti vuodesta 2023. Perusoletus on, että tulorahoitus on riittävä, jos vuosikate on vähintään poistojen suuruinen. Poistot kuvaavat keskimääräistä vuosittaista korvausinvestointitarvetta.

Investointien tulorahoitus -tunnusluku oli vuonna 2024 noin 391,8 prosenttia. Investointien tulorahoitus kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella.

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, kun tunnusluku on yli yksi. Vuonna 2024 kunta ei ottanut pitkäaikaista uutta lainaa, mutta maksuvalmiuden säilyttämiseksi on nostettu Kuntarahoituksen lyhytaikaisia Kuntatodistuslainoja. Vuonna 2023 lainoja lyhennettiin 1,8 m€. Rautalammin lainanhoitokate on vuonna 2024 1,19 ja luku parani vuodesta 2023 nousten hieman yli tavoitetason 1. Vuosina 2018–2023 lainanhoitokate on ollut alle 1, joten 2024 toteuma on hyvä. Jos tunnusluku on alle yksi, joutuu kunta ottamaan lisälainaa, realisoimaan omaisuutta tai vähentämään kassavaroja vieraan pääoman velvoitteiden hoitamiseksi. Kunnan kassavarojen riittävyys oli tilinpäätöksessä 2024 kolme (3) päivää, kun se vuonna 2023 oli neljä (4) päivää. Kassavarat ovat vähäiset ja maksuvalmius tilanne on edelleen huolestuttavalla tasolla.

Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä sekä kykyä selviytyä sitoumuksista. Kunnan omavaraisuusaste nousi vuonna 2024 tavoitetasoon 50 % (vuonna 2023 45,8 %). Omavaraisuusasteen tulisi olla tavoitetasossa 50 % tai suurempi, alle 50 %:n omavaraisuusaste merkitsee kuntatalouden merkittävää velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisin maksuun. Kunnan suhteellinen velkaantuneisuus on laskenut vuodesta 2023 noin 14 % ollen vuonna 2024 86,1 % (vuonna 2023 100,7 %).

2.3.3 Talouden tasapaino

Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan tulee arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyyttä. Kunnan taseessa 31.12.2024 ei ole alijäämää, joten kuntalain mukaista arviota ei ole tarpeen tehdä. Tarkastuslautakunta muistuttaa kuitenkin, että edellä tehdyn tunnuslukuanalyysin perusteella, kunnan talouden tasapainoon tulee jatkossakin kiinnittää huomiota ja toimenpiteisiin on tarvittaessa ryhdyttävä.

3 Rautalammin kuntakonsernin toiminta

3.1 Konsernin toiminta vuonna 2024

Kuntalain 38 §:n mukaan kunnanvaltuusto päättää kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista sekä konserniohjauksen periaatteista. Uudistuneen kuntalain mukainen konserniohje on hyväksytty valtuustossa 28.8.2018 ja se on tullut voimaan 1.10.2018. Kunnanhallitus on päätöksellään 8.5.2023 § 124 päivittänyt omistajaohjauksen ja konserniohjeen omistajapoliittiset periaatteet.

Rautalammin kunnan konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kunnan 100 % omistamat tytäryhtiöt Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy ja Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit., Asunto Oy Tiinari, josta kunta omistaa 88,45 % sekä Rautalammin kehitys Oy, josta kunta omistaa 81,7 %. Pappilampellon Lämpö Oy:stä kunnan omistus on 60 % ja yhtiö on jätetty yhdistelemättä konsernitilinpäätökseen, koska sillä ei ole merkitystä kokonaisuuden kannalta. Kuntayhtymäjäsenyydet ja osakkuusyhteisöt ovat vuonna 2024 samat kuin edellisenä vuonna. Kunta on Savon koulutuskuntayhtymän ja Pohjois-Savon liiton jäsen. Kunnan osakkuusyhtiöt ovat Kiinteistö Oy Rautalammin Virastotalo, Asunto Oy Lupsakas ja Asunto Oy Rautalammin Lassilanpolku.

Rautalammin Asunnonhankinta Oy

Rautalammin kunta osallistui vuonna 2024 Sitran rahoittamaan hankkeeseen, jossa muodostettiin kansalaispaneeli kehittämään kunnan vuokra-asumista. Paneeli antoi suosituksia Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy:n vuokra-asumisen ja vuokra-asuntotarjonnan monipuolistamiseksi, huomioiden kunnan taloudelliset reunaehdot. Kunnanhallitus ohjeisti yhtiötä lokakuussa 2024 aikatauluttamaan paneelin suositukset, laatimaan kustannuslaskelmat ja vaihtoehtoiset ratkaisumallit sekä tuomaan ne kunnanhallituksen päätettäväksi. Vuoden 2025 budjettiin on varattu määräraha hankkeiden toteuttamiseksi. Näiden toimien avulla Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy pyrkii parantamaan taloudellista tilaansa ja vastaamaan vuokra-asumisen kehittämistarpeisiin.

Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit fuusioituminen Rautalammin Kehitys Oy:n kanssa ei toteutunut vielä vuoden 2024 aikana. Fuusion etenemistä edistetään vuoden 2025 aikana, mutta sote-kiinteistöjen yhtiöittämisselvitys on käynnissä samanaikaisesti. Kiinteistö Oy Oikarilan teollisuushallit on yksi selvityksen kohde. Jos fuusio viivästyy, yhtiö joutuu kääntymään kunnan puoleen lainojen takaisinmaksuohjelman vaatimissa järjestelyissä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että Rautalammin Asunnonhankinta Oy:n toimintaan sisältyy haasteita (mm. ikääntynyt asuntokanta, korjausvelka, kunnan taloustilanne, joka vaikuttaa asuntokannan kehittämiseen jne.), joihin tulisi pystyä vastaamaan hallitusti siten, että kunnan taloustilanne ei heikkene ja että asuntotarjonta pystytään pitämään laadukkaana ja riittävänä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että konsernijohto on jatkanut aktiivista työtä tytäryhtiöiden toimintojen kuntoon saattamiseksi. Tytäryhtiöiden rahoitus ja Asunnonhankinnan kiinteistöjen kunto ovat riskejä, koska ne voivat edellyttää myös kunnan taloudellista panostusta.

Tarkastuslautakunta pitää erittäin tärkeänä, että tytäryhtiöiden toimintaa seurataan aktiivisesti ja ongelmatilanteisiin reagoidaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

3.2 Konsernivalvonta

Kunnan konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, asetetut tavoitteet saavutetaan, päätösten perustana oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielimien päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto.

Konserniohje on hyväksytty kunnanvaltuustossa elokuussa 2018 ja kunnanhallitus on päätöksellään 8.5.2023 § 124 päivittänyt omistajaohjauksen ja konserniohjeen omistajapolitiittiset periaatteet. Konserniohjeessa on ohjeistettu konsernivalvonnan järjestämisestä sekä asioista, joista konserniyhteisöjen tulee hankkia kunnan kanta ennen päätöksentekoa.

Kuntia koskevan toimintakertomuksen laadintaohjeen mukaan toimintakertomuksessa tulee antaa selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä. Vuoden 2024 toimintakertomuksessa on esitetty Kuntakonsernin toiminta ja talous sekä selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä.

Kunnan tulee kiinnittää huomiota tytäryhtiöille asetettaviin tavoitteisiin sekä niiden ja omistajaohjauksen toteutumiseen. Konsernivalvonnassa tulee huomioida myös jälkiseuranta eli se, että päätetyt toimenpiteet viedään yhtiöissä loppuun asti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta ja riittävyyttä tulee arvioida. Konserninäkökulma kunnan toiminnan ja talouden arvioinnissa on merkittävä ja siksi on tärkeää, että kunta suunnittelee ja arvioi toimintaa koko konsernin näkökulmasta eikä vain peruskunnan osalta.

Tarkastuslautakunta painottaa, että konserniohje päivitetään vastaamaan muuttunutta organisaatorakennetta.

3.3 Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTAKONSERNISTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että kunnan konserniyhtiöille asettamat tavoitteet ovat yhtiöiden toimintaan liittyviä tavoitteita, joten tytäryhtiöiden toimimista kuntastrategian mukaisesti on vaikea arvioida. Tarkastuslautakunta esittää, että tytäryhtiöiden tavoiteasetanta tehdään siten, että tavoitteet ovat linjassa kunnan strategian kanssa.

Kuntalain mukainen konserniohje on hyväksytty valtuustossa vuonna 2018. Tarkastuslautakunta painottaa, että konserniohje päivitetään. Myös tilintarkastaja on väliraportissaan 12.2024 suosittanut päivittämään konserniohjeen vastaamaan muuttunutta organisaatorakennetta.

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan konsernivalvonta on toteutunut vuonna 2024 hyvin. Kunta on jatkanut aktiivista työtä tytäryhtiöiden toiminnan ja talouden kuntoon saattamiseksi. Kunnanhallitus ja tarvittaessa myös valtuusto ovat konsernijohtoon ominaisuudessa käsitelleet tytäryhtiöihin liittyviä keskeisiä asioita ja ottaneet kantaa tärkeisiin asioihin.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kunnan tytäryhtiöiden hallitusten jäsenille järjestetään koulutusta, joka antaa valmiudet ja parantaa hallitustyöskentelyn osaamista ja laatua.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että vuoden 2024 toimintakertomuksessa on esitetty konsernivalvontaa koskevat tiedot erillisessä osiossaan/kappaleessa kuntia koskevan ohjeistuksen mukaisesti (Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta, kohta 3.7.)

Yhteenveto kunnan ja kuntakonsernin taloudesta ja toiminnasta

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNNAN TALOUDESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että tilikauden 2024 ylijäämä on muutettua talousarviota olennaisesti parempi. Ylijäämäkertymään vaikuttivat muun muassa harkinnanvarainen valtionosuusrahoitus noin 293.000 euroa ja Vaalijalan ylijäämäpalautus noin 200.000 euroa.

Kunnan omavaraisuusaste ja suhteellinen velkaantuneisuus -tunnusluvut ovat kohentuneet edellisvuodesta ja kunta ei ole ottanut lainaa vuonna 2024.

Kunnassa on jo aiemmin käynnistetty talouden tasapainottamistyö ja kunnanhallitus on nimennyt tasapainottamisryhmän miettimään sopeuttamistoimenpiteitä ja säästökohteita. Ylijäämäiset vuodet 2021 ja 2022 kääntyivät alijäämäiseksi vuonna 2023. Vuosi 2024 oli talousarviossa arvioitu hieman ylijäämäiseksi, 11.243 euroa, toteuman ollessa 561.194 euroa ylijäämäinen. Vuoden 2025 talousarviossa vuosi 2025 on arvioitu ylijäämäiseksi 94.046,00 euroa, mutta vuodet 2026–2027 on arvioitu jäävän alijäämäisiksi (-429.913 euroa v. 2026 ja -112.996 euroa v. 2027).

Tarkastuslautakunta esittää, että

- talouden tasapainottamistoimet ovat erittäin tärkeitä kunnan elinvoimaisuuden, toiminnan ja palveluiden kehittämisen kannalta.
- Kunnan tulee kriittisesti arvioida investointeja suhteessa muuttuvaan palvelutarpeeseen ja talouden tasapainottamistyöhön.

Tarkastuslautakunta on edellä esittänyt arvionsa kunnan ja kuntakonsernin vuoden 2024 toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumisesta. Arvioinnin yhteenvetona tarkastuslautakunta toteaa, että

- Vuoden 2024 talousarviossa vahvistetut toiminnan tavoitteet on pääosin saavutettu.
- Kunnan talouden tasapainottamistoimet edellyttävät jatkossakin aktiivista yhteistyötä ympäristökuntien kanssa.
- Kunnan ja konsernin taloudelliset tunnusluvut ovat parantuneet vuodesta 2023 eikä lisälainaa ole otettu myöskään vuonna 2024, joten velkarasitetta ei kertynyt lisää vuonna 2024.
- Rautalammin Kehitys Oy:n ja Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallien fuusioituminen ei toteutunut vielä vuonna 2024, selvitystyö jatkuu vuonna 2025
- Konsernivalvonta on toteutunut hyvin. Tytäryhtiöiden toimintaan liittyy kuitenkin taloudellisia riskejä, jotka saattavat vaatia myös kunnan taloudellista panosta.
- Alijäämäiset vuodet 2021–2023 kääntyivät ylijäämäiseksi vuonna 2024, mutta vuoden 2025 talousarvion suunnitelmavuodet 2026–2027 on arvioitu alijäämäisiksi, joten talousseuranta ja talouden tasapainotustoimenpiteet ovat myös jatkossa tarpeen.

Tarkastuslautakunta kiittää kunnan henkilöstöä ja luottamushenkilöitä hyvin tehdystä työstä ja aktiivisista toimista kunnan palveluiden ja toimintojen kehittämiseksi.

4 Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle

Tarkastuslautakunta jättää arviointikertomuksen vuodelta 2024 kunnanvaltuuston käsiteltäväksi ja esittää, että valtuusto pyytää arviointikertomuksessa esitetyistä havainnoista kunnanhallituksen selvitykset vuoden 2025 loppuun mennessä.

Rautalammillä 26. toukokuuta 2025.

Raimo Kemppainen
Puheenjohtaja

Ulla Möller
Jäsen

Jarmo Karjalainen
Jäsen

Assi Mensonen
Varapuheenjohtaja

Päivi Eklund
Jäsen

